

บทนำ

ภูมิหลัง

บทเกี่ยวจอหนังตะลุงเป็นวรรณกรรมที่แบบสนิทกับชีวิตชาวไทยภาคใต้ เป็นวรรณกรรมที่แพร่หลายรับใช้ชีวิตและสังคมภาคใต้มานาน เป็นวรรณกรรมที่บันทึกและแสดงออกถึงภูมิปัญญาของชาวบ้านทั้งด้านภาษา การสอน การสร้างสรรค์วรรณกรรมและภูมิปัญญาด้านอื่นอีกหลายด้าน

บทเกี่ยวจอหนังตะลุงจึงเป็นวรรณกรรมพื้นบ้านภาคใต้ที่มีคุณค่าควรแก่การรวบรวมและศึกษาเป็นอย่างยิ่ง

แม้บทเกี่ยวจอหนังตะลุงจะเป็นวรรณกรรมพื้นบ้านภาคใต้ที่มีคุณค่าควรแก่การรวมและศึกษาเป็นอย่างยิ่งก็ตาม แต่ด้วยข้อจำกัดบางประการ เช่น วัฒนธรรมการสืบทอดศิลปะเกี่ยวจอที่นิยมต่ำที่สุดโดยการนองจากปากต่อปากมากกว่าการเขียน การหงววิชา จึงถ่ายทอดเฉพาะในกลุ่มของคน การไม่ตระหนักในคุณค่าของบทเกี่ยวจอทั้งของนายหนังเองและสังคม เพราะเห็นว่าเป็นเพียงผลงานของชาวบ้าน เป็นต้น ทำให้บทเกี่ยวจอแพร่หลายอยู่ในวงจำกัด ยังไม่มีนักวิชาการหรือหน่วยงานใดรวบรวมบทเกี่ยวจอหนังตะลุงไว้เป็นระบบและปริมาณมากพอ ทำให้ขาดชื่อ มูลและเป็นอุปสรรคทั้งต่อการสืบทอดและการศึกษาวิเคราะห์บทเกี่ยวจอเป็นอย่างยิ่ง

ผู้วิจัยสนใจบทเกี่ยวจอ จึงต้องการรวบรวมและวิเคราะห์บทเกี่ยวจอ เพื่อเป็นชื่อมูลทางคดีชนวิทยา การอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมพื้นบ้าน และการศึกษาด้านอื่น ๆ สืบไป

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อรวบรวมบทเกี่ยวข้องของหนังตะลุง
2. เพื่อวิเคราะห์ภูมิปัญญาชาวบ้านภาคใต้ ที่ปรากฏในบทเกี่ยวข้องหนังตะลุงในด้านต่อไปนี้
 - 2.1 ภูมิปัญญาด้านการใช้ภาษา
 - 2.2 ภูมิปัญญาด้านการสอน
 - 2.3 ภูมิปัญญาด้านอื่น ๆ

ความสำคัญของการวิจัย

1. ทำให้ได้รวบรวมบทเกี่ยวข้องหนังตะลุงไว้เป็นระบบ เป็นข้อมูล เป็นประโยชน์ต่อการศึกษา และการสืบสานบทเกี่ยวข้องสืบไป
2. ทำให้ได้ศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านภาคใต้ที่ปรากฏในบทเกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นภูมิปัญญาที่แพร่หลาย ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจ ตระหนักรู้ในคุณค่า สามารถนำภูมิปัญญานั้นมาใช้ประโยชน์ได้
3. ทำให้เกิดการตื่นตัวที่จะรวบรวมศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมท้องถิ่นมากขึ้น ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิชาวรรณกรรมท้องถิ่น และศิลปะสืบไป

คำนิยามศัพท์เฉพาะ

1. บทเกี่ยวข้องหนังตะลุง หรือบทเกี่ยวข้อง หรือบทเกริ่น หรือบทหัวเรื่อง หรือบทหน้าเรื่อง หรือบทสครุตี มีความหมายเดียวกัน คือ บทกลอนที่นายหนังตะลุงใช้ขับก่อนจะออกเรื่อง เข้าเมือง (การตั้งนามเมือง การเริ่มแสดงเรื่อง) และก่อนแสดงต่อหลังจากหยุดพักเที่ยงคืน
2. ภูมิปัญญา คือ ความรู้ ความคิด ความเข้าใจ ความสามารถกระทำ จัดการ ความสามารถสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชีวิตและสังคม
3. ชาวบ้านภาคใต้ คือ ผู้ที่เกิดในภาคใต้ และเจริญเติบโตในวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคใต้

ข้อตกลงเบื้องต้น

- การศึกษาครั้งนี้ จะศึกษาวิเคราะห์ภูมิปัญญาชาวบ้านภาคใต้ที่ปรากฏในบทเกี่ยวข้อง
หนังตะลุงเท่าที่ผู้วิจัยสามารถจะรวบรวมได้เท่านั้น
- การอ้างอิงข้อมูล จะยกข้อมูลบทเกี่ยวข้อง และวงเดิบชื่อนามสกุลของผู้แต่งไว้ข้าง
ล่าง ดังนี้

“แต่เมื่อเรามารักในศักดิ์ศิลป์
เป็นมรดกทางคิดคิดคัดแปลง ศิลปินปักษ์ใต้ได้สร้าง
ขอวิญญาณปราณประษฐ์ประสานเสรีสู แล้วเติมแต่งต่อตั้งให้ยั่งยืน
เพื่อดำรงวงศ์ศิลป์พัน ช่วยชุมชนชุมชน ไว้ทั้งผืน
ให้ได้ยินหมายอยู่ๆโภก”

(มิ่น อรุณ)

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านข้อมูล

การศึกษาครั้งนี้จะศึกษาวิเคราะห์ภูมิปัญญาชาวบ้านภาคใต้ที่ปรากฏในบทเกี่ยวข้อง
หนังตะลุง จำนวน 150 บท เป็นบทเกี่ยวข้องของหนังกัน ทองหล่อ ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะ
การแสดง (หนังตะลุง) ประจำปี พ.ศ. 2530 จำนวน 12 บท เป็นบทเกี่ยวข้องของหนังฉัน
อรุณ (หนังฉัน ธรรม ไนยณ์) ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (หนังตะลุง) ประจำปี
พ.ศ. 2532 จำนวน 52 บท เป็นบทเกี่ยวข้องของนายพ่วง บุญราตรน์ บุคคลผู้มีผลงานดีเด่นทาง
วัฒนธรรมของภาคใต้ สาขาศิลปะ (วรรณกรรมหนังตะลุง) ประจำปี 2530 จำนวน 10 บท
เป็นบทเกี่ยวข้องของนายแพลก มนตรี ผู้เขียนบทเกี่ยวข้องที่มีชื่อเสียง จำนวน 44 บท เป็นบท
เกี่ยวข้องของนายนิว ทิพย์варี ผู้แต่งบทหนังตะลุงผู้มีชื่อเสียง จำนวน 7 บท เป็นบทเกี่ยวข้อง
ของนายหนังตะลุง และผู้เขียนบทหนังตะลุงผู้มีชื่อเสียงทั้งเก่าและใหม่ จำนวน 25 บท

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาครั้งนี้จะศึกษาวิเคราะห์ภูมิปัญญาชาวบ้านภาคใต้ที่ปรากฏในบทเกี่ยวข้อง
หนังตะลุงในด้านต่อไปนี้

2.1 ภูมิปัญญาด้านการใช้ภาษา

2.1.1 การใช้คำ

2.1.2 การใช้สำนวนไหว้ward

2.2 ภูมิปัญญาด้านการสอน

2.2.1 กลวิธีสอน

2.2.2 สิ่งที่สอน

2.3 ภูมิปัญญาด้านอื่น ๆ

2.3.1 ภูมิปัญญาด้านความเชื่อ

2.3.2 ภูมิปัญญาด้านการสร้างอารมณ์ขัน

2.3.3 ภูมิปัญญาด้านการเชื่อมความ

วิธีดำเนินการวิจัย

1. วิธีศึกษาและรวบรวมข้อมูล

1.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเทศที่ศึกษา และรวบรวมบทเกี่ยวข้อง
หนังตะลุงจากเอกสาร และแบบบันทึกเสียงงานแหล่งข้อมูล ดังต่อไปนี้

1.1.1 หอสมุดสถาบันราชภัฏสงขลา จังหวัดสงขลา

1.1.2 ศูนย์วัฒนธรรมสถาบันราชภัฏสงขลา จังหวัดสงขลา

1.1.3 หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยครินทรินทร์วิโรฒ ภาคใต้ จังหวัดสงขลา

1.1.4 หอเอกสารทักษิณคดีศึกษา สถาบันทักษิณคดีศึกษา จังหวัดสงขลา

1.1.5 สำนักงานมูลนิธิมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ จังหวัด
สงขลา

1.2 รวบรวมบทเกี่ยวข้องหนังตะลุงจากนายนายหนังตะลุง และผู้เขียนบทเกี่ยวข้องหนังตะลุง
โดยการอọcบันทึก และบันทึกแบบบันทึกเสียง

2. วิธีจัดทำข้อมูล

2.1 จัดแบบบันทึกข้อมูล รวบรวมข้อมูล

2.2 ตรวจสอบข้อมูล จัดพิมพ์ข้อมูล

2.3 จำแนกข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล

2.4 เสนอรายงานผลการศึกษาแบบพรรณนาวิเคราะห์

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

มีนักวิชาการบางท่านและหน่วยงานบางหน่วยงานได้รวบรวม ศึกษา วิเคราะห์ เกี่ยวกับหนังตะลุง วรรณกรรมหนังตะลุงและบทเกี่ยวข้องไว้ประมาณไว้ดังนี้

สำนักงานศึกษาธิการเขต ๘¹ ได้จัดทำคู่มือการสอนวิชาชีพวิชาหนังตะลุง ๑ ได้อธิบายความหมายของบทเกี่ยวข้องว่าเป็นบทที่ใช้ขับก่อนตั้งเมือง ส่วนมากจะเป็นบทพรรณนาธรรมชาติและบทปลูกใจ และมักเป็นกลอนที่แต่งไว้แล้ว และได้ยกตัวอย่างบทเกี่ยวข้องไว้ ๑ บท

เฉลียว เรืองเดช² ได้รวบรวมบทหนังตะลุงคีเด่นในอดีต และได้อธิบายความหมายของบทเกี่ยวข้องว่าเป็นบทที่นายหนังตะลุงว่าก่อนจะถึงบทตั้งเมือง เนื้อเรื่องจะกล่าวถึงการปลูกใจให้คนรักชาติบ้านเมือง รักถิ่นกำเนิด หรือชัมธรรมชาติ หรือกล่าวถึงออกตัว ขอไทยผู้ซึ่งหรือสอนให้คนทำความดี ละเว้นความชั่ว หรือเป็นบททักทายกับผู้ฟัง และได้ยกตัวอย่างบทเกี่ยวข้องทั้งของนายหนังที่ไม่ปรากฏชื่อและที่ปรากฏชื่อไว้ ๑๑ บท เป็นบทของนายหนังที่ไม่ปรากฏชื่อ ๒ บท เป็นบทของนายหนังที่ปรากฏชื่อ ๙ บท เป็นของหนังลอย พงษ์ประยูร ๑ บท ของหนังจำเนียร คำหวาน ๑ บท ของหนังกัน ทองหล่อ ๑ บท ของหนังนกรินทร์ ชาทอง ๑ บท ของหนังบุญเติม ประชุมทอง ๑ บท ของหนังจันทร์แก้ว บุญขวัญ ๑ บท ของหนังศรีพัฒน์ เกื้อสกุล ๑ บท ของหนังแกลล้า เสียงทอง ๑ บท ของหนังเชย์ ชุมพร ๑ บท

ขอบ ช่วยคุณปการ และคนอื่น ๆ³ ได้จัดทำโครงการส่งเสริมวิชาชีพหนังตะลุง เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ได้อธิบายเกี่ยวกับหนังตะลุง บทหนังตะลุง วิธีการแสดง และได้ยกตัวอย่างบทเกี่ยวข้องไว้ ๑ บท

¹ สำนักงานศึกษาธิการเขต ๓. คู่มือการสอนวิชาชีพวิชาหนังตะลุง ๑. ๒๕๒๑ หน้า ๑-๖๑.

² เฉลียว เรืองเดช. บทหนังตะลุงคีเด่นในอดีต. ๒๕๒๔. หน้า ๑-๑๑๙.

³ ขอบ ช่วยคุณปการ และคนอื่น ๆ. โครงการส่งเสริมวิชาชีพหนังตะลุง. ๒๕๒๕. หน้า ๑-๑๑๒.

ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดพัทลุง โรงเรียนสตรีพัทลุง^๑ ได้ร่วมรวมประวัติและผลงานของนายอิม จันทร์ชุม ผู้มีผลงานดีเด่นทางศ้านวัฒนธรรม พ.ศ. 2527 และได้ยกตัวอย่างบทเกี่ยวข้องของ นายพ่วง บุญราตรน์ ไว้ ๑ บก

ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสงขลา วิทยาลัยครุศาสตร์^๒ ได้จัดสัมมนาหนังตะลุง ๑๔ จังหวัดภาคใต้ และได้จัดพิมพ์รายงานผลการสัมมนา ปราภูบุทเกี่ยวข้องในเอกสารดังกล่าว จำนวน ๑๙ บก เป็นของหนังบัญเลิศ ศ.นศrinทร์ ๑ บก ของหนังรุ่งฟ้า แสงทอง ๑ บก ของหนังกรีเนตร พุลสวัสดิ์ ๑ บก ของหนังจูเดียน กิงทอง ๑ บก ของหนังเติม ศิลป์เส้นห์ ๑ บก ของหนังโถกวน ศ.อิมเท่ง ๑ บก ของหนังประกอบ เสียงเส้นห์ ๑ บก ของหนังวิเชียร เกื้อมา ๑ บก ของหนังวีระ ลูกทุ่งบันพิง ๑ บก ของหนังแคล้วน้อย วัณใจชนบท ๑ บก ของหนังสุภาพ ชุมยวง ๑ บก ของหนังพวน เสียงนห์ ๑ บก ของหนังบ่าย สำไย ๑ บก ของหนังศรีรำย จันทร์น้อย ๑ บก ของหนังปกรณ์ ไชยรัตน์ ๑ บก ของหนังอิม ชุมยอ ๑ บก ของหนังปัญญา ปากพก ๑ บก ของหนังประทุม เสียงชาຍ ๑ บก และของนายเปี้ยน โภวัญจะ ๑ บก

ขัดเจน เวชรังษี และ สุคนธ์ ศรีจันทร์^๓ ได้เขียนประวัติและผลงานของหนังพร้อมบุญฤทธิ์ นายหนังตะลุงผู้มีชื่อเสียงของจังหวัดพัทลุง และได้ยกตัวอย่างบทเกี่ยวข้องของหนังพร้อมบุญฤทธิ์ ไว้ ๕ บก

หวาน เพชรแก้ว^๔ ได้เวคราะห์วรรณกรรมหนังตะลุงทั้งสมัยเก่าและสมัยปัจจุบัน และได้ยกตัวอย่างบทเกี่ยวข้องหนังตะลุงไว้ ๓ บก เป็นบทเกี่ยวข้องของหนังโดย พงษ์ประษุร ๑ บก ของหนังจำเนียร คำหวาน ๑ บก และของหนังศรีพัฒน์ เกื้อสกุล ๑ บก

^๑ ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดพัทลุง โรงเรียนสตรีพัทลุง. เอกชุดเกียรตินายอิม จันทร์ชุม. ๒๕๒๗. หน้า ๑-๑๒๐.

^๒ ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสงขลา วิทยาลัยครุศาสตร์. รายงานการสัมมนาหนังตะลุง ๑๔ จังหวัดภาคใต้. ๒๕๒๘. หน้า ๑-๖๙

^๓ ขัดเจน เวชรังษี และ สุคนธ์ ศรีจันทร์. เอกชุดเกียรตินายอิม จันทร์ชุม. ๒๕๒๘. หน้า ๑-๙๗

^๔ หวาน เพชรแก้ว. วรรณกรรมหนังตะลุง. ๒๕๒๙. หน้า ๑-๑๖๕.

อุดม หనุทอง¹ ได้เขียนอธิบายความหมายของบทเกี่ยวข้องว่า เป็นบทก่อนที่หนังสือถูกร้องก่อนออกฎูปเป็นเมือง และก่อนแสดงต่อท้องจากทุกด้านที่เป็นก่อน สุภาพสัน្តิ เนื้อหาส่วนใหญ่เป็นคดีสอนใจ บทบรรณนากความในใจบ้าง แต่ก่อนเข้าสู่น้อย บทก่อนที่ร้องจะแต่งไว้ก่อน และสรรเล็วว่าไฟเรา และได้ยกตัวอย่างบทเกี่ยวข้องหนังสือซึ่งเสียงเสน่ห์ ไว้ 1 บท

ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดพัทลุง โรงเรียนสตรีพัทลุง² ได้รวบรวมประวัติและผลงานของนายพ่วง บุญรารัตน์ ผู้มีผลงานคีเด่นทางด้านวัฒนธรรม พ.ศ. 2530 และได้ยกตัวอย่างบทเกี่ยวข้อง นายพ่วง บุญรารัตน์ ไว้ 1 บท

เกณย์ ขนาดแก้ว³ ได้ไว้เคราะห์วรรณกรรมหนังตะลุงของ นายพ่วง บุญรารัตน์ ผู้มีผลงานคีเด่นทางด้านวัฒนธรรม พ.ศ. 2530 และได้ยกตัวอย่างบทเกี่ยวข้อง นายพ่วง บุญรารัตน์ ไว้จำนวน 10 บท

พงศ์พันธุ์ ทินนิมิตร⁴ ได้ไว้เคราะห์ชีวิตและผลงานวรรณกรรมหนังตะลุงของหนังกิน กองหล่อ ศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะการแสดง (หนังตะลุง) พ.ศ. 2530 และได้ยกตัวอย่างบทเกี่ยวข้องหนังกิน กองหล่อ ไว้ 2 บท

ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสุราษฎร์ธานี วิทยาลัยครุสุราษฎร์ธานี⁵ ได้รวบรวมประวัติและผลงานของหนังสือเลี่ยม กิงทอง ศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะการแสดง (หนังตะลุง) พ.ศ. 2536 และหนังศรีพัฒน์ เกื้อสกุล ผู้มีผลงานคีเด่นทางด้านวัฒนธรรม พ.ศ. 2536 และได้ยกตัวอย่างบทเกี่ยวข้องหนังสือเลี่ยม กิงทอง ไว้ 1 บท

¹ อุดม หานุทอง. “เกี่ยวข้อง” ในสารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 1. 2530. หน้า 202.

² ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดพัทลุง โรงเรียนสตรีพัทลุง. เซิดชูเกียรติอาจารย์พ่วง บุญรารัตน์. 2530. หน้า 1-100

³ เกณย์ ขนาดแก้ว. วิเคราะห์วรรณกรรมหนังตะลุงของพ่วง บุญรารัตน์. 2532. หน้า 43-525

⁴ พงศ์พันธุ์ ทินนิมิตร. ชีวิตและผลงานวรรณกรรมหนังตะลุงของหนังกิน กองหล่อ. 2534. หน้า 1-320.

⁵ ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสุราษฎร์ธานี วิทยาลัยครุสุราษฎร์ธานี. เซิดชูเกียรติศิลปินแห่งชาติหนังสือเลี่ยม กิงทอง และผู้มีผลงานคีเด่นทางวัฒนธรรม หนังศรีพัฒน์ เกื้อสกุล. 2537. หน้า 1-83.

มูลนิธิโรงพยาบาลสงขลานครินทร์^๑ ได้จัดโครงการการใช้สื่อพื้นบ้าน (หนังตะลุง โน้นห์รา) เพย์แพร์ความรู้สู่ประชาชนทางสถานีโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ช่อง 11 หาดใหญ่ และได้เชิญนักกลอนผู้เขียนบทหนังตะลุง และนายหนังตะลุง ผู้มีเชือเสียงไปร่วมประชุมและเขียนบทเกี่ยวจากเพื่อนป้องกันและลดคุบดี้เหตุการณ์ราษฎร บทเกี่ยวจากอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และบทเกี่ยวจากป้องกันและต่อต้านโรคเอดส์ ทำให้ได้บทเกี่ยวจากที่มีเนื้อหาดังกล่าวรวมประมาณ 100 บท

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนี้ สรุปได้ว่ามีนักวิชาการท่องถิ่นบางท่านและหน่วยงานทางราชการบางแห่งสนใจรวม ศึกษา บทเกี่ยวจากอยู่บ้าง แต่ยังขาดระบบและยังไม่มีเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับบทเกี่ยวจากโดยตรง

^๑ มูลนิธิโรงพยาบาลสงขลานครินทร์ โครงการการใช้สื่อพื้นบ้านเพย์แพร์ความรู้สู่ประชาชน พ.ศ. ๒๕๓๗-๒๕๓๘. หน้า 1-5